

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

51

1964

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van redactie:

Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg;

Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage;

Drs. O. N. Keuzenkamp-Roovers, Voorburg;

Prof. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam.

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie
te richten aan het secretariaat: Zeestraat 71B, 's-Gravenhage.

BOEKBESPREKINGEN

A. R. Bellinger, *Essays on the Coinage of Alexander the Great*, Numismatic Studies, No. 11, New York 1963.

In this book, Professor Bellinger has provided us with important theoretical discussions on the coinage of Alexander. As is well known, Newell had devoted his talents to this subject, but the material proved too vast even for him, and he died before completing his task. The A.N.S. received from Mrs. Newell the loan of his numismatic legacy in the form of a large collection of coins, casts, notebooks etc. On this, as on his published studies, which include, apart from his initial series of reattributions based on the Demanhur hoard, monographs on the Alexandrine issues of Sidon, Ake, Tyre, Myriandrus, Sinope and Cyprus, the future work on the Alexander coinage must be based. After his death, Noe arranged from this material the well-defined group of the Alexander Coinage of Sicyon, his aim being "to carry right on through the survey according to the outline given by Mr. Newell". Similarly, Margaret Thompson and Bellinger, in publishing a large hoard of drachms in accordance with the attributions of "Newell's trays", have provided us with a tantalizing glimpse of the vast treasure of facts and learning hidden in this unpublished material.

We must be extremely grateful for the courage with which these American scholars have shouldered their burden, for it stands to reason that an arrangement along the lines laid out by Newell must present almost unsurmountable difficulties. Consequently Bellinger's *Essays*, treating very thoroughly all questions connected with Alexandrine coinage, forms a very useful work at this juncture. It gives chapters on "The King's Money", "The King's Finances", "The Successors and the Cities", "The Sequence of Events" and a very full "Bibliography".

However, controversial points certainly remain. Most important is the question of the date which marked the beginning of Alexander's types. Bellinger, who proves to be a staunch defender of Newell's dating to 336 immediately after Alexander's accession, devotes much time and energy to refuting the view, already propounded by nineteenth-century scholars such as Six, but exhaustively defended immediately after the war by

Kleiner, that Alexander did not start to coin his definite types until his stay in Phoenicia, when the victory of Issus in 333 had made an abundant supply of bullion available and his position seemed sufficiently secure for the introduction of an entirely original coinage. And although Bellinger's treatment is very thorough, the author of the present review, who has not been converted from his previous view that a late dating should be accepted, feels that something more can be said in favour of Kleiner's close reasoning. Curiously enough, Bellinger nowhere mentions the arguments put forward by Newell himself (in *AJN* 1911, 118 ff.). Newell says that the coins of Alexander must have followed immediately after those of his father Philip, for they have magistrates in common. But this is easily explained by the fact that Philip's coins were also issued posthumously. He adds: "It would seem reasonable to suppose that the issue of these new gold and silver coins would occur early in his reign, in order not to long delay the proclamation by the appearance of his name and his own particular types upon the national coinage, of his accession to the Macedonian throne: for Alexander was not Philip's *fainéant* descendant." The idea that coins were issued as a kind of manifesto also appears in Bellinger's book. In itself this is often true, but on the other hand it seems certain that if the coins were such a manifesto, they had the conquest of the Persian Empire in view. This aim appears from the weights. Philip had introduced the Attic standard for his gold coinage, but for his silver had retained the so-called Phoenician standard. With a gold/silver rate of 10 : 1, which prevailed at the time, this meant that 24 drachms went to make a gold stater. In the Persian Empire, however, the old bimetallic system still prevailed in which, at a rate of $13\frac{1}{3}$: 1 for gold and silver, 20 silver drachms went into one gold-stater.

When Alexander changed to the Attic standard for his silver, he had this proportion in view, for 20 silver Attic drachms were worth one gold Attic stater. This had been established by Head, in *Historia Nummorum*, whom Newell cites with approval. He must concede that it is not likely that at the beginning of his reign Alexander had time and energy enough for such an important reform, and Newell therefore suggests that the reform possibly originated to a greater or less extent with the experienced and clear-sighted Philip!

But immediately after his accession Alexander had no use for this new money, for the first thing he had to do was to fight the barbarian tribes in the North, who later clung so fervently to the standard used by Philip that it is thought that his posthumous issues must have been struck mostly for these northern regions, while after 166 the Balkan Celts continued this

tradition by their own imitations. In any case, as Bellinger also points out, this northern campaign must have been financed largely by plunder.

Other arguments for a late dating can be derived from the types. The Zeus on the Rev. of Alexander's silver bears a striking resemblance to the Baal on the coins of the last Persian satrap, Mazaeus, struck in Tarsus. Some are so similar that Newell came to the conclusion that they must have been the work of the same artist. From this similarity Six had already drawn the sensible conclusion that Alexander's type must have been designed after the capture of Tarsus in 333. Cook, in his great work on Zeus, had also remarked that this similarity conflicts with the early dating. Bellinger cites his opinion, adding drily: "a question that has already been discussed". He then proceeds to cite with approval the conciliatory statement made by Seltman, that intrepid author: "Though introduced in 336 B.C. these types were destined to appeal equally to Greeks and to Oriental subjects of Alexander as yet unconquered; for the Phoenician was to see in the obverse his own god Melqart, the Cilician was to regard the seated deity as the god Ba'al of Tarsus, and the Babylonian, though he might not be able to read the Greek name of Alexander, was to look on pictures that might recall his own Gilgamesh, the lion-slayer, and the figure of Bel-Marduk, god of Babylon. When it is realized, that, next to Macedonia, the greatest mints of Alexander were to be established precisely in Phoenicia, Cilicia, and Babylon, the uncanny foresight that the king showed in the selection of these types becomes apparent". Uncanny indeed!

Kleiner has stressed the fact that the Hercules on the Obv. is very well adapted to Alexander's growing predilection for this hero during his Phoenician campaigns.

The case of the types of his gold is much less clear. The Athena on the Obv. has been related, by Kleiner, to the special honours paid to Athena during Alexander's visit to Ilium. Bellinger objects that the statue of Athena at Ilium, as we know it from coins, does not resemble Alexander's Athena. But Kleiner never said it did, and the inhabitants of Ilium had no such antiquarian scruples, for they themselves, half a century later, put an Athena in Corinthian helmet on their coins, inspired by Alexander's type. The Nike on the Rev. holds a stylis, which is definitely a symbol of naval victory. The problem is that Alexander never had any great naval victories to boast of, but during the siege of Tyre a

fleet was used. Anyway, Kleiner must be right when he says that a Nike and laurels before any victories were made would have made a very unfavourable impression.

Coins of Sidon are dated, according to the calculations made by Newell, in year 1=333–October 332. These coins may indeed be among the earliest ones. Bellinger objects: granted that Alexander had begun to strike only in 332, with what kind of money did he pay his troops up to that time? And if the mint of Tarsus had started only after the conquest of Sidon and Ake, had it been idle for a year?

The answer to the first question seems simple: Alexander paid with the posthumous issues of his father. Bellinger objects that his silver is not found in Asia. That is true, but his gold is, and soldiers can have been paid mainly in gold. Moreover, there is the Prinkipo hoard, not mentioned by Bellinger, but which provides Kleiner with an important argument. It consisted of electrum coins of Cyzicus and gold Philippeioi. It was found on one of the islands in the Sea of Marmora. Nearby Philip had his bridgehead for his expedition to Asia, and the find could be connected with that event. But among the electrum coins of Cyzicus there was one specimen of the "Eleutheria" type, which is generally associated with Alexander's liberation of Asia. But was Cyzicus not liberated by Philip as well? The answer is, curiously enough, that Cyzicus had been free all the time. Therefore the liberation type is more likely connected with the liberation of all Greek cities on the coast of Asia Minor after the battle of the Granicus. In that case the find would point to the fact that until then no gold coins of the new type had been struck. Moreover, the problem of how Alexander paid his troops does not seem very important; there are so many possible solutions! First of all, there is the matter of his debts. Alexander was very poor when he started his expedition, and he must have counted, as usual, on paying his soldiers with spoils and taxes levied on the conquered lands.

Furthermore, we probably possess the remnants of Alexander's earliest coinage in the four tetradrachms of the same weight as those of Philip, with on the Obv. the same head of Zeus, but on the Rev. an eagle and the name of Alexander.

In Tarsus coins were struck of the same weight and type as those of the last satrap Mazæus, but with Greek symbols, such as a B which also occurs on the earliest Alexander coins of that city. In the v. Aulock collection there is such a coin bearing the name of Balacrus, Alexander's satrap in Cilicia. Newell thought that these coins of the older type were reintroduced after some time, but there is no reason to suppose that they

were not struck immediately after Alexander's conquest. If so, these coins provide an excellent answer to the question of what the mint of Tarsus had been doing in the interval between its conquest and the introduction of Alexander's types about a year later.

The coinage of Alexander was not as uniform as Bellinger would like it to be. Imitations of Athenian owls continued to be struck, and the Persian gold was put into circulation in great quantities by the issue of double darics (Harpalus had used 1000 darics to bribe Demosthenes). Mazaeus, who had become satrap of Babylon under Alexander, struck more of his lion staters there. This cannot have been a personal privilege, as Bellinger would have us believe, for the emission was continued by his successors and by the Seleucidae. Above all, the liberated Greek cities continued or started their local silver coinage.

Bellinger is obliged to explain all these important phenomena, and there are many more, as exceptions. As Bellinger himself concedes (p. 41): "Whatever the theory, the fact was that there was a supplementary coinage from the cities which somewhat complicated the *Oeconomica's* simple conception of the king as the only supplier of money". Of the imitations of Athenian owls, struck by Mazaces, Bellinger says: "of course, this cannot have been a private venture of Mazaces. It must have been part of a plan that had imperial approval and *prima facie* the plan was to supply familiar types for use in the East" (p. 66). This plan then conflicted with that other plan, which had as its "purpose the wholesale replacement of the Persian royal coinage by the Macedonian imperial" (p. 50).

It is, I think, much easier to understand the complicated situation of official, semi-official and autonomous coinages, when we consider the commercial purpose; when we admit, as I think we should in most cases, that Greek coinage was a lucrative business. This means that the coins were issued at a higher value than the intrinsic value of their metal. We can now readily understand why Alexander held back the introduction of his revolutionary types until his empire seemed sufficiently secure: for his fiduciary coinage he needed the trust of his subjects.

But it was commercially attractive for other mints as well to strike imitations of such a popular coinage. This motive is admitted by Bellinger for the time of the successors, when he says: "there must have come a time when for Antigonus to capture a mint meant for him to capture additional revenue" (p. 85). But why not before?

In Phoenicia and Cyprus those kings who had retained their independence as allies started immediately to coin great quantities of Alexander coins, which show a clear mark of provenance, as for instance the SI for Sidon, AR in monogram for Aradus. Newell, who saw in this coinage a reward for help given in the war against Tyre is accused by Bellinger of using "strange language" (p. 53). Because of his manifesto theory, Bellinger regards it as humiliating that the kings had to give up their own types for those of Alexander. But if we regard this coinage as a commercial institution, we can understand that the mints were employed to supplement the enormous amount of coinage needed for Alexander's wars. We might imagine that the mints received quantities of silver from the spoils, whether in bullion or in coin, and returned a smaller amount of Alexander coins. The difference constituted the profit.

Commercial reasons prevailed so much over political ones that the Spartan king Areos, who was a bitter enemy of Macedon, struck tetradrachms of Alexander type for his wars against it with his name instead of Alexander's. Here again Bellinger encounters the greatest difficulties: "But at any juncture it is astonishing to have the types of Alexander used by a king of one Greek state which had been Alexander's consistent and pertinacious foe" (p. 90).

In his *Preface* Bellinger stressed the fact that his book should be regarded as a collection of essays, not as a definitive treatment. As such it is certainly valuable, for it provides the students of Alexander's coinage with so many thought-provoking conceptions; the material, whether numismatic or literary, is so abundantly represented, that it will be regarded as the starting point of every future discussion.

J. P. GUÉPIN

C. Richebé, *Les monnaies féodales d'Artois du Xe au début du XIVe siècle*, Paris 1963.

Dans un rapport soumis au Congrès international de numismatique en 1953, M. Grierson constata que l'étude des monnaies féodales françaises est toujours beaucoup moins avancée que celle des monnaies royales et il indiqua la riche documentation à ce sujet qui attend l'exploration. Reprenant ce thème en 1961 M. Yvon put annoncer avec joie qu'au moins pour deux territoires importants, on avait entrepris cette tâche:

l'ouvrage de M. Rolland sur la Provence avait été publié en 1956, de celui de M. Richebé sur l'Artois, il ne connaissait que le résumé imprimé dans les Positions de Thèses de l'École des Chartes. C'est ce dernier qui, publié en 1963, fait l'objet de ce compte-rendu.

M. Richebé, qui est archiviste paléographe, a divisé son travail en deux parties. D'abord, il donne une description minutieuse, accompagnée de belles planches en photogravure, de toutes les monnaies artésiennes de l'époque traitée; en même temps, il rend compte des attributions aux divers ateliers et des dates proposées pour ces pièces minuscules, le plus souvent anépigraphes ou munies de légendes ambiguës. Sont passées en revue successivement, les monnaies des comtes de Flandre attribuables à des ateliers artésiens (jusqu'en 1191), celles des comtes capétiens du XIII^e siècle, les monnaies des comtes vassaux et des seigneurs (Lens, St-Pol etc.), enfin celles de l'abbaye de St-Bertin et de la commune de St-Omer. Dans une seconde partie, il s'étend sur le rôle commercial et la valeur d'achat de la monnaie artésienne. A l'aide d'un dépouillement de dizaines de dépôts monétaires, il peut démontrer l'expansion de l'artésien au-delà des limites du comté, tandis qu'une étude scrupuleuse des archives lui a fourni des données intéressantes sur la circulation intérieure de l'Artois et sur la valeur relative des espèces qui y circulaient.

Toutefois, malgré ce plan de travail logique et malgré la vaste documentation assemblée par l'auteur, le résultat ne peut être considéré que comme médiocre. D'abord, il résulte de la longue bibliographie, qui d'ailleurs présente plusieurs imprécisions, que les recherches publiées hors de la France ont presque entièrement échappé à l'auteur.

Ainsi, au sujet des monnaies frappées en Artois par les comtes de Flandre, on est stupéfait de ne trouver aucune référence aux grands travaux allemands qui se basent sur les riches dépôts de l'Europe septentrionale et orientale. Cependant, Dannenberg en 1876, aussi bien que récemment M. Albrecht dans son *Münzwesen im niederlothringischen Raum* de 1959 consacrerent un chapitre aux monnaies de la Flandre et de l'Artois. Aussi, plusieurs types monétaires, qui ne sont connus que par ces trouvailles lointaines, font défaut dans la présente étude; en outre, les dates assignées aux monnaies de Baudouin IV et de ses successeurs auraient pu être corrigées ou précisées à l'aide de cette précieuse documentation; enfin, les hypothèses surannées énoncées au sujet de l'exportation monétaire vers le Nord paraissent presque grotesques en face des discussions modernes du problème.

Une conclusion analogue s'impose à propos du chapitre sur les mon-

naies de St-Omer. Ici, l'auteur reprend la répartition traditionnelle en monnaies comtales, abbatiales et communales, proposée jadis par Dewismes. Bien qu'il se rende compte de l'insuffisance des arguments du savant audomarois, il ne doute ni de l'attribution des longues séries de pièces pseudépigraphes, ni de l'exactitude du système tripartite, quoiqu'un monnayage municipal au sens ordinaire du mot semble un anachronisme inouï pour le XIIe siècle. Or, dès 1910 au Congrès de Bruxelles M. Tourneur s'efforça d'éclaircir la nature de ce monnayage communal en restreignant le rôle de la commune au contrôle des produits de l'atelier comtal.

En second lieu, pendant la lecture, on est souvent frappé par des raisonnements qui trahissent une connaissance incomplète de la numismatique et des notions qui lui sont propres. On s'étonne p.ex. de la manière sommaire, dont est traité le monétaire Simon. Mise à part l'analogie de pure apparence, avec le monétariat anglo-saxon, il semble que la cohérence des faits soit sérieusement compromise par l'exclusion des monnaies au nom de Simon qui, pourtant pendant la seconde moitié du XIIe siècle, a dominé le monnayage dans les états de Philippe d'Alsace, y compris l'Artois. La discussion des textes mentionnant des paiements en florins manque de précision, parce que l'auteur semble ignorer qu'aux environs de 1300, le mot florin désignait nécessairement ceux de Florence. Par un lapsus semblable, l'interprétation du bail intéressant de 1306 est erronée, parce que les gardes de la monnaie sont identifiés à tort avec les monnayeurs.

Bien plus grave est l'observation suivante. Tandis que la métrologie des dernières mailles comtales du XIIIe siècle est discutée à fond à l'aide de plusieurs textes explicites, celle de l'époque antérieure n'est qu'effleurée. De bon droit, la transition du denier lourd du XIe siècle à la maille légère, mais de bon aloi du XIIe, est considérée comme le phénomène le plus caractéristique de la monnaie flamande et artésienne. Cependant, cette réduction n'est mentionnée qu'en passant, à propos d'une monnaie de Thierry d'Alsace, sans qu'elle trouve l'étude approfondie qu'elle mériterait. D'ailleurs, les poids d'exemplaires donnés dans le catalogue qui termine le livre, montrent que cette réduction fut beaucoup plus compliquée que le texte ne laisserait supposer: il apparaît que les poids des mailles oscillent entre 0,22 g et 0,65 g. En vain, cherche-t-on une explication de ce grand écart qui pourrait représenter des divergences chronologiques aussi bien que locales. Aussi, admettra-t-on volontiers avec l'auteur que l'Artois est le lieu de naissance des deniers réduits (ou mailles) qui caractérisent le monnayage des territoires flamands au

XIIe siècle, mais cette affirmation n'est ni prouvée ni expliquée dans le texte précédent.

Enfin, le texte contient passablement de négligences qui, sans compromettre réellement l'exposé, ne contribuent pas à en faciliter la lecture. Dans la suite des comtes de Flandre, Baudouin V semble être oublié, tandis que Baudouin VII et Baudouin de Hainaut sont confondus; par une erreur de calcul, le salaire des gardes de la monnaie est établi à 0,5% au lieu de 0,04%. Par ailleurs, les indications dans le catalogue mentionné ci-dessus sont parfois en contradiction avec le texte du livre.

En somme, l'ouvrage marque certainement un progrès dans nos connaissances de la monnaie féodale d'Artois, parce qu'il résume les résultats de la recherche antérieure française et y ajoute une précieuse documentation sur la circulation en Artois et sur l'expansion de l'artésien. Néanmoins, il devra être consulté avec une extrême prudence, car il est basé sur une documentation essentiellement incomplète et il témoigne d'une connaissance insuffisante de la matière traitée.

H.E.v.G.

Athskilligt gammalt Gullmynt i Sverige fördom brukeligt; item Paymynt fördom förbudit, ... utgivet samt kommenterat av E. Nathorst-Böös. Stockholm 1962.

Onder deze titel is, vermoedelijk in 1672, in opdracht van het Zweedse Antikvitetskollegium een boekje verschenen met afbeeldingen in houtsnede van 67 gouden munten uit het einde van de 15e en het begin van de 16e eeuw zonder enig verder commentaar. Door een gelukkig toeval zijn de drukblokken voor deze houtsneden volledig bewaard gebleven in het archief van de Zweedse Akademie van Wetenschappen. Dit heeft de aktieve numismaticus Mr. Ernst Nathorst-Böös op de bijzonder aantrekkelijke gedachte gebracht met behulp van deze oude blokken een herdruk te laten vervaardigen, die door de handdrukkerij van het Museum Skansen op zeer fraaie wijze werd uitgevoerd. Aan de oorspronkelijke afbeeldingen voegde hij een uitvoerig commentaar toe, waarin de afgebeelde munten geïdentificeerd worden en op de problemen die het oorspronkelijke — thans zeer zeldzame — werk stelt, nader wordt ingegaan.

Inderdaad stelt de uitgave een nog onopgelost probleem, dat ook van Nederlands standpunt bijzonder merkwaardig is. Zoals de bewerker uiteenzet zijn de afbeeldingen onmiskenbaar ontleend aan geïllustreerde munttarieven, zoals die in de eerste jaren van de 16e eeuw in de Neder-

landen werden uitgegeven. Deze tarieven bevatten in het algemeen twee reeksen afbeeldingen van gouden munten: enerzijds een vaste reeks van 53 Duitse goudgulden, die als goed van gehalte voor de omloop waren toegelaten, en anderzijds een reeks van 33 of 40 goudgulden van mindere kwaliteit die verboden waren; een deel van de laatste wordt gewoonlijk zonder omschriften afgebeeld. De Zweedse reeks valt eveneens in twee delen uiteen: onder de titel „Verschillende oude gouden munten vroeger in Zweden gangbaar”, volledige afbeeldingen van 45 goede gulden, die alle overeenkomen met afbeeldingen in de Nederlandse reeks van 53, en van 7 andere goudstukken, deels wel deels niet met Nederlandse voorbeelden overeenkomend; daarna volgen onder het opschrift „Oud buitenlands payment vroeger in Zweden verboden” afbeeldingen, alle zonder omschriften, van 15 minderwaardige gulden, waarvan de meeste ook aan de Nederlandse reeks van verboden gulden zijn ontleend, die echter hier te lande slechts voor een deel zonder omschriften werden afgebeeld. Hoewel een onderzoek van het hout tot de conclusie heeft geleid dat de blokken uit de eerste helft van de 16e eeuw dateren, moet het uitgesloten geacht worden, dat deze oorspronkelijk voor een verder onbekende Nederlandse uitgave bestemd zijn geweest; daartegen pleiten niet alleen de talrijke evidente copierfouten, maar vooral het feit dat enkele toevoegingen bepaaldelijk in strijd met de hier te lande geldende wetgeving zijn; zo wordt onder de verboden munten de Philipsgulden opgenomen!

Anderzijds is het even onwaarschijnlijk, dat de blokken gemaakt zijn voor een Zweedse of Deense uitgave uit deze periode: daar is van een dergelijke wetgeving betreffende de goudgulden in ieder geval niets bekend en de afgebeelde reeks schijnt ook weinig in overeenstemming met wat bekend is betreffende de circulatie van gouden munten in Scandinavië; bovendien wordt het twijfelachtig geacht of althans in Zweden iemand in staat was de afbeeldingen te snijden. De bewerker heeft ook gedacht aan de mogelijkheid van een in Duitsland of Polen tot stand gebrachte nadruk van een Nederlandse beeldenaar, maar heeft daarvoor geen enkele positieve aanwijzing kunnen vinden. Merkwaardig is, dat de bewerker niet is ingegaan op de kwestie hoe de uitgave van 1672 ontstaan is. Deze bestaat in twee verschillende edities: een uitgave in 4^o, die als voorbeeld heeft gediend voor de herdruk, en een uitgave in 8^o, waarin de afdruk van ieder blok (dat meestal de afbeeldingen van vz. en kz. van 3 munten bevat) op een afzonderlijke pagina is geplaatst maar waarin twee nog voorhanden blokken niet gebruikt zijn. Daar vaststaat dat de blokken veel ouder zijn en dat de uitgave als zodanig in 1672 alle actuele betekenis miste, moet aangenomen worden, dat ook toen reeds iemand

met antiquarische belangstelling een herdruk heeft laten maken van de teruggevonden oude drukblokken; dat geeft tevens een gereede verklaring voor de onvolledigheid van de beide reeksen in vergelijking met de voorbeelden door aan te nemen, dat in de verlopen anderhalve eeuw enkele blokken verloren geraakt of onbruikbaar geworden waren. Maar onverklaard blijft, hoe de toenmalige bewerker aan de op zich zelf juiste titels voor de beide reeksen gekomen is, omdat toch nauwelijks een juist inzicht in de inrichting van de oudste Nederlandse valuatiedrukken verondersteld kan worden, temeer omdat de latere 16e en 17e eeuwse tarieven in opzet zowel als tekst aanmerkelijk hiervan afwijken. Dit wijst er m.i. op, dat toen hetzij een exemplaar van de uitgave waarvoor de blokken oorspronkelijk hebben gediend, nog voorhanden was, hetzij bij de blokken een nadere uitleg beschikbaar was, en dit maakt het tevens moeilijk de in beide titels voorkomende woorden „in Zweden” als een willekeurige toevoeging van de Zweedse uitgever van 1672 te verwaarlozen.

Het lijkt mij dan ook, dat ondanks de aangevoerde argumenten, de oorspronkelijke bestemming voor een Zweedse uitgave enige waarschijnlijkheid heeft. Op ontstaan buiten West-Europa schijnt ook te wijzen de toevoeging van de Andriesgulden van Karel de Stoute en de zonnekroon van Karel VIII van Frankrijk, nl. de meest algemeen verbreide onder de vrij talrijke soorten die in de Nederlandse tarieven niet werden afgebeeld, omdat er geen gevaar van verwisseling van goede en minderwaardige variëteiten bestond. De onbekende ontwerper zou dan in de zin gehad hebben een algemeen overzicht van goede en slechte goudstukken te maken, hiervoor in hoofdzaak een Nederlands geïllustreerd tarief als voorbeeld hebben genomen (dat niet alle afbeeldingen daaruit in de herdruk verschijnen moet zoals reeds gezegd aan verloren gaan van enkele blokken geweten worden), het overzicht vereenvoudigd hebben door systematisch alle guldens van lager gehalte dan 18 karaat zonder omschriften af te beelden en tenslotte enkele hem uit eigen waarneming bekende soorten hebben toegevoegd. Of deze hypothetische uitgave werkelijk tot stand gekomen is en of deze een wettelijke grondslag gehad heeft, blijft natuurlijk een open vraag.